

SON GÖRÜŞ OLMAYAYDI...

Hamlet İ saxanlı

Əvvəli jurnalın 412-ci (dekabr 2021-ci il) və 413-cü (yanvar 2022-ci il) nömrələrində

“Tez gəlin”

Geniş yayılmış “Dünya balacalaşmış” ifadəsi mövcuddur. Sürətli nəqliyyat və mobil telefon kimi məsafədən ünsiyyət vasitələri hər hansı məsafəni qısa zamanda qət etməyi və ya bir an içində xəbərleşməni mümkün etmişdir. Bu, öz növbəsində, insanların səyahət etmək və ya yer dəyişdirmək həvəsini çox artırmışdır. Uşaqlarımız müxtəlif ölkələrdə təhsil alıb, oxuyub yaşamaq imkanı əldə etmişlər. Bizim qızlarımız da istisna deyillər. Lakin, məsafədən ünsiyyətin güclənməsi üz-üzə ünsiyyəti tam əvəz edə bilmir, doğmaların həsrətini çəkirik. Belə şəxsi hisslər altında “Tez gəlin” adlı bir şeir yazmışdım. Adətən, müəyyən istisnalar xaricində, yazdığım şeirləri həmişə oxumaq adətim yoxdur. Şeir müəllifin öz-özünə danışığıdır, pıçltısıdır, sevinc və ya kədərinin ifadəsidir; insan öz-özünə danışığını çox zaman bəyan etmir, buna ehtiyac duymur. Şeir yalnız dərc olunduqdan sonra təbii qayda ilə, müəllifin kefindən asılı olmadan yayılır. Bu şeir məhz qızlarımız üçün darıxdığımızı ifadə etdiyinə görə yazılan kimi sənə oxudum.

Sırr deyil keçənim, ötənim,
Titrəməz qorxudan bədənim,
Qəlbimsə titrəyər hər səsdən,
Xoş xəbər umaram hər kəsdən.
Nəğmələr dərdimə həyəndir,

Çağlayır görüşə həvəsdən-
Könlümü üzməyin, amandır,
Tez gəlin, hay salın, ay mənim
Dünyanı fəth edən ləşkərim:
Aygünüm, Zeynəbim, Aytənim,
Evimin bəzəyi Ülkərim.

Saçımda parlayan ağ dənim
Yox olan günlərimdir mənim.
Ayrılıq dərdinə düşəram,
Sizləri rüyamda qucaram.
Qanadlı yel kimi əsərəm,
Ellərdən ellərə uçaram.
Tez gəlin, qurbanlar kəsərəm,
Sevinər, əl çalar vətənim,
Ey ruhum, ey canım-cigərim:
Aygünüm, Zeynəbim, Aytənim,
Evimin bəzəyi Ülkərim.

Sən bu şeir əsasında növbəti mahnını yazdın. Şeir o qədər də geniş yayılmamış 3+3+3 şəkilli doqquz hecalı vəzndə yazılmışdır. Şeirin bu xüsusiyyətini musiqidə gözəl əks etdirən bir texnika işlədin – üç hecalı sözlər əsasında bir-birini izləyən valssayağı qısa və uzun dalğalar ardıcılığı düzəltədin. Mahnıda görüş arzusunu nikbin, hətta parlaq boyalarla vermişdin. Mahnı yazılan kimi Natəvan Şeyxova yadımıza düşdü; səhnədə olsa, aydın, cingiltili səsi və özünəməxsus oxuma tərzilə bu mahnıya qanad verə bilərdi. Mahnını “Kristal” qrupuna verdin və yanılmadın - ifa fəvqəladə dərəcədə gözəl alındı. Sonralar mahnını Natəvan xanıma göstərəndə və “yadımıza sən düşdün” deyəndə, o, “bu mahnını oxuyacam” dedi və oxudu! Mahnını Məhsəti Cabbarova və digər müğənnilər də ifa etdilər. Mahnı oxunmamışdan əvvəl qızlarımıza qulaq asdırdın və... kiçiyimiz Ülkər istisna olmaqla digərləri xahiş və tələb etdilər ki, “Mahnıda bizim adımız oxunmasın”. Mən “Aygünüm, Zeynəbim, Aytənim” misrasının “Ay üzüm, gözündən gülənim” ilə əvəz oluna biləcəyini dedim. Mahnı bizim nəzarətimizdən çıxdı və hər iki variantda oxundu.

“Tək qalmaq istəyirəm”

İnsan ünsiyyətsiz yaşaya bilmədiyi kimi tək qalmağa da ehtiyac duyur. Hay-küydən, dünyadakı haqsızlıqdan qaçmaq, tək qalmaq, təklikdə düşünmək, dincəlmək istəyir insan. Bu barədə “Tək qalmaq istəyirəm” adlı şeirim var. Sən bir gün bu şeirə musiqi yazmaq istədiyini dedin. Mən çox təəccübləndim, çünki bu şeir sanki musiqinin tələb etdiyi sabit ölçüyə malik deyildi, sərbəst vəzndə yazılmışdı, üstəlik, xalis lirika və ya sevgi şeiri deyildi. Bu sözləri sənə deyəndə “nə bilim, şeirdəki fikir xoşuma gəlib və şeiri oxuyanda musiqinin gəldiyini hiss etdim” deyə artıq işə başladığını qeyd etdin. Şeirin hamısını deyil, bir hissəsini seçmiş, üstəlik, yerdəyişmələr etmişdin. Seçimin belə olmuşdu (mahnıda mətn iki dəfə oxunurdu):

Yoruluram
Şəhərlərin hay-küyündən,
Qaçmaq istəyirəm hərdən
İnsanlardan, bu gündən.
Bezirəm
Müdrək səbrdən,
Dünyanın gərdisinə dözümdən;

Uzaqlaşmaq istəyirəm
Özümdən.

Gözlərimi yumuram
Əlacsız qalanda.
Təkliyə cumuram
İlk imkanım olanda.
O anda
Bir sadə tütək almaq
Və təklik havası çalmaq
Keçir ürəyimdən.

Təklik -
fikrimin süsləndiyi
ən uca yüksəklik.
Təklik -
xəyalımın bəsləndiyi
ən xoş gerçəklik.

Bənzəri olmayan bir mahnı yazdın. Ümumiyyətlə, heç bir mahnın digər mahnına bənzəmir. Mahnını çalıb öz səsinlə oxuyanda həmmən Flora Kərimova'nın adı çəkdik. Mahnı sanki onun səsinə və oxu üslubuna uyğun yazılmışdı (sənin Flora xanımınkına bənzər xoş səsin vardı). Mən Flora xanıma zəng etdim, sizi görüşdürdüm. Mahnı Flora xanımın çox xoşuna gəldi, "hazırlaşib oxuyacam" dedi. Bu, Flora xanımın kefinin olmadığı, bir qədər xəstələndiyi və əməliyyat olunduğu vaxtlara təsadüf etmişdi. Bu səbəbdən mahnının ifasında müəyyən gecikmənin ola bilməsi ehtimalı vardı. Lakin, bu gecikmə gözlənilməyindən çox oldu, yarım ili keçdi. Məndə "bəlkə Flora xanım hal və əhvalına görə mahnını oxuya bilməyəcək" fikri yarandı. Bu səbəbdən "bəlkə mahnı başqa bir müğənniyə verək ki, oxunsun, hayıfdir. Flora xanım nə vaxtsa oxumaq istəsə, çox gözəl, qoy oxusun" deyər səninlə məsləhətləşdim. Sən tərəddüd etdin, lakin, mənim fikrimə qarşı çıxmadın, mahnını gənc müğənni Elton Hüseynəliyev`ə verdin.

Elton yenidən oxumuşdu ki, Flora xanım sənə zəng etdi. Zəng – necə zəng?! Flora xanım inciyibmiş, telefonda onun məlahətli, amma yanıqlı, doluxsunmuş səsi gəlirdi: "Bu mənim mahnımdır, mənə aiddir, mənim həyatımı əks etdirir, onu mən oxumalıyam" deyirdi. Sən Flora xanımla rahat danışdın: "Flora xanım, mahnımızı sizin oxumağınız bizim üçün şərəfdir. Bu mahnı yazılarda onun ifası üçün sizdən başqa heç kimi düşünmədik və oxumaq üçün sizə müraciət etdik, sizdən xahiş etdik. Sizdən uzun müddət səs çıxmadığı üçün bəlkə oxumayacaqsınız fikri əmələ gəldi bizdə. Siz oxuduğunuz mahnıları başqa müğənnilər oxusa da, yaddaşlarda sizinki qalır. Buyurun, oxuyun, səbrsizliklə sizin ifanızı gözləyirik". Və Flora xanım növbəti ustalığını nümayiş etdirdi, onun çox gözəl oxuduğu bu mahnı daha çox "Təklik" adı ilə tanındı.

"Gəlsən kiçik bir məktəb açmaq?"

Xəzər Universiteti güclənir, sədəsi sərhədləri aşır, öz seçilmiş tələbə, məzun və müəllimləri, elmi-mədəni-mənəvi mühiti ilə cazibə mərkəzinə çevrilməkdə idi. Məzunlarını qəbul etdiyimiz orta məktəblərin vəziyyəti də bizim maraq dairəmizdə idi. Azərbaycanda, xüsusi halda Bakıda ürəyimizcə yaxşı məktəb tanınmırdıq.

Bir axşam evdə məktəblərin vəziyyəti barədə söhbət edirdik. Sənə müraciət etdim: "Gəlsən kiçik bir məktəb açmaq?" Sən həmmən "necə?" dedin, mənim cavabım da qısa oldu: "Onu sən de". Sən bir qədər fikirləşib "ixtiyarımız varmı? Birinci bunu bilmək lazımdı, varsa, ikinci sual -

məktəbi harada açmaq, yer varmı?” Beləcə, yarızarafat, yarıciddi “məktəb açə bilərikmi?” deyə düşünməyə başladıq. Məktəb barədə öz-özümüə verdiyimiz “olar ya olmaz?”, “nə vaxt?”, “harada?”, “necə?” kimi suallara cavab hazırlamaq uzun çəkmedi. Ölkəmizdə özəl universitetlər fəaliyyət göstərirsə, ibtidai və orta məktəb yaratmaq niyə mümkün olmasın?! Sadəcə, bu işə girişmək və onu qanuniləşdirmək lazım gələcək. Vaxta gəldikdə, ən doğrusu, yəqin ki, hazırlıq işləri görüb dərs ilinin əvvəlində və ya bir az sonra fəaliyyətə başlamaqdır. “Harada” və “necə” məsələlərində fikirlərimiz eyni olmadı, haçalaşdı.

Mən məktəbin başlanğıcda Xəzər Universiteti daxilində yer almasını doğru sayırdım, sən isə buna etiraz edib, “universitet və ibtidai-orta məktəb yaş, tədris və psixoloji mühit baxımından bir yerdə olmamalıdır” deyirdin. Mən tədris edəcək şəxslərin başlanğıcda, əsasən, Xəzər Universiteti müəllimləri arasından seçilməsini mümkün sayır, sən isə, əsasən, məktəb müəllimlərinə üstünlük verilməsini zəruri hesab edirdin. Nəzərdə tutulan və üfüqdə gördüyümüz məktəbin adı nə olsun? Tezliklə “Dünya məktəbi” adı üzərində qərarlaşdıq. Bu məktəb şagirdlərə, dünyanın nə olduğunu deməyə çalışacaq, dünyadan baş çıxarmağı öyrədəcək. “Dünya məktəbi” Azərbaycanı dünyaya açacaq, dünyanı Azərbaycana gətirəcək, Azərbaycan vətəndaşı ilə dünya vətəndaşı tərbiyəsini bir-birinə qovuşduracaq, şagirdlərə gözəl bir dünya bəxş edəcək, şagirdlərə öz dünyasını yaratmağı öyrədəcək. Düşündüyümüz məktəbin fəlsəfəsi sadə idi: şagirdləri doğma balalarımız sayırıq, bu halda, onları sevirik, eyni zamanda onlara qarşı ciddiyyik, məsuliyyətimiz var, çalışırıq ki, onlar faydalı bilik xəzinəsi əldə etsin və tənqidi düşüncə sahibi olsunlar.

1998-ci ilin sentyabr ayında Xəzər Universitetinin Nizami rayonu, Məhsəti küçəsində yerləşən binasında Dünya məktəbinin eksperimental siniflərini açmağı qərarlaşdırdıq. Həm universitet, həm də məktəb müəllimlərini cəlb etməklə dərslərə başladıq. Müəyyən müddət keçdikdən sonra başlanğıcda özümüzü ibtidai məktəb sinifləri ilə məhdudlaşdırmağı qərara aldıq - aşağıdan özümüz yetişdirək fikri ilə.

Dünya məktəbi`nin baş qurucusu

Dünya məktəbinin qurulması get-gedə sənəin əsas və sevimli məşğuliyyətinə çevrildi. Cəmiyyət içində Dünya məktəbinə maraq artdı. Məktəbə cəlb etmək istədiyini müəllim və inzibati işçiləri, şagird və valideynləri elə gözəl qarşılayır, elə açıq, dostyana və inandırıcı söhbət edirdin ki, gələn geri qayıtmaq istəmirdi. “Məktəb üçün xüsusi ayrılmış yer olmalıdır” fikrinin üzərində ısrarla durdun, dediyindən dönmədin. 2001-ci ildə şəhər mərkəzində (Bəşir Səfəroğlu küçəsində) inşa etdiyimiz yeni dörd mərtəbəli binanı Dünya məktəbinə verməkdən başqa çarəmiz qalmadı; həmin il məktəbdə artıq bütün ibtidai siniflər fəaliyyət göstərirdi. Beləliklə, Dünya məktəbini universitet çərçivəsindən, eksperimental siniflər səviyyəsindən çıxarıb müstəqilləşdirdin; məktəb öz binası, müəllim və inzibatçıları olan bir quruma çevrildi. Bununla yanaşı, Dünya məktəbinin bir mühüm əlaməti onun universitet məktəbi olması idi. Məktəbin Xəzər Universiteti ilə üzvi bağlılığını gücləndirdin, tədris proqramlarının hazırlanması və məktəbdə bəzi dərslərin tədrisi üçün məktəb təcrübəsi olan və ya məktəbə maraq göstərən universitet müəllimlərini işə cəlb etdin.

Məktəb dövlət qeydiyyatından keçdi, yəni, dövlət tərəfindən tanındı, akkreditə olundu. Eksperimental siniflər zamanı sənəin də daxil olduğun kiçik bir idarəetmə qrupu yaratmışdıq, məktəb şəhər mərkəzinə köçürüləndə isə mən ısrar etdim: “Sən idarə edəcəksən!” Beləliklə, Dünya məktəbini bərabər təsis etdik və sən uzun illər məktəbin qurucu direktoru kimi çalışdın. Xəzər Universitetinin qurulmasında mən ön sırada, sən isə hər an mənim yanımda idin, gözə az görünməyə çalışsan da, mədəni və ictimai işlərdə, təsərrüfat və gözəllik yaratmaq işlərində lider sən idin. Xoş, insani şəraitin, musiqili cazibədar mühitin yaranmasında əvəzin yoxdu. “Evi arvad tikər” deyirlər. Dünya məktəbi adlı böyük evimizin baş qurucusu sən oldun, illərlə onun

qayğısını çəkdi, onu böyüdü bu günə gətirdi. Mən daha çox sənə məsləhətçi rolunda çıxış edirdim. Sən gücləndikcə, təcrübən artdıqca məktəbdə mənim köməyimə, fəal iştirakıma ehtiyac azaldı. Bununla yanaşı, elə bir gün, elə axşam, elə bir gecə olmadı ki, evimizdə məktəbin inkişafı və qarşıda duran problemlər barədə qızğın söhbət etməsin.

Məktəbdə dil siyasətini belə təyin etdik: Azərbaycan türkcəsi - birinci, ingilis - ikinci dil olsun. Məktəb məzunlarına ali təhsil yolunda geniş imkanlar yaratmaq üçün bir dünya dili olan ingilis dilinin tədrisi üzərində xüsusi dayandıq. Məktəbdə digər xarici dillərin tədrisi də təşkil olundu; şagird və valideynlərin istəklərini və bizim öz fikrimizi nəzərə alaraq, məktəbdə müxtəlif zamanlarda alman, fransız, italyan, rus, ərəb və çin dilləri öyrənilirdi.

"Dünyam nura büründü"

Dünya məktəbi durmadan güclənir və böyüyürdü. Bu, sənə təbii olaraq sevindirir de, qayğı və tələbatını da artırır. Dayanmadan "məktəbin həyəti olmalıdır, şagirdlərin gəzmək və xüsusi idman yeri olmalıdır" deyir, məni bu istiqamətdə düşünməyə vadar edirdi. Üstəlik, şagirdlərin sayı artır, sinif otaqları yetmirdi. Nəhayət, bir həll tapıldı. Azərbaycanda özəl ali məktəblərin bir qismi bağlandı, onların arasında Bakıda fəaliyyət göstərən "Naxçıvan universiteti" də vardı. Həmin universitetin abırılı bir binası və həyəti faktik olaraq boş qalmışdı. 2004-cü ildə oranı kirayə etdik, sənə istəyinə, qurduğum plana tam uyğun təmir işləri apardıq və 2004-cü tədris ilini Dünya məktəbi bu yeni yerdə başladı! Dünya məktəbinin əvvəl tutduğu bina isə Xəzər Universitetinə qaldı.

Dünya məktəbinin gur inkişaf dövrü başlandı. Yeniliklər arasıkəsilmədən, bir-birinin arxasınca gəlirdi. Bir gün "gəl, rus bölməsi açaq, tələbat var" dedin. Mən qəti etiraz etdim, tədrisin ana dilimizdə və ingiliscə olması bəs deyilmi? Sən demə, bir qrup valideyn sənə yanına gəlmiş, rus bölməsinin açılmasını xahiş etmişlər. Deyəsən, sən əməlli-başlı düşünüb-daşınıbsanmış, rus dilli tədrisə marağın haradan gəldiyini izah etdin: "Valideynlər var ki, uşaqlarını məhz rus dilində oxutmaq istəyirlər, Sovet dövründən qalmış irs var - rus dilinə hörmət edirlər, üstəgəl böyük sayda azərbaycanlının Rusiyada yaşayıb çalışması və qərribə görünsə də, rusca yaxşı danışıq bilmədiyinə görə utanan və uşağının rusca bilməsini mühüm sayan valideynlər var. Rus dilində keyfiyyətli oxudan məktəb yox kimidir, bir boşluq var, özəl məktəb olaraq niyə bu boşluğu doldurmayaq, insanlar öz ayaqları ilə gəlib xahiş edirlər, rus bölməsi açmağın nə ziyanı var?!" Bu arada ingilis dilində tədrisin vacibliyini və buna böyük maraq olduğunu nəzərə alıb, ayrıca ingilis bölməsi yaratmağı qərara aldım. Beləliklə, Dünya məktəbi üçdillə təlim-tərbiyə ocağı oldu, birinci sinifdən başlayaraq valideyn uşağını doğma dilimizdə, ingiliscə və ya rusca oxutmaq arzusunun bildirə bilirdi. Valideynlərlə söhbətdə sən, adətən, "uşağınızı ibtidai məktəbdə ana dilimizdə oxutsanız yaxşıdır, sonra istəsəniz ingilis və ya rus bölməsinə keçə bilərsiniz" deyirdin. Bu məsləhəti qəbul edənlər də olurdu, etməyənlər də...

Dünya məktəbini həm də gözəl mədəniyyət ocağına çevirdin. Zövqlü dizayn, maraqlı insanlar, görüşlər, konfranslar, musiqi və rəqs fəaliyyəti, peşəkarcasına hazırlanmış teatr tamaşaları, şagird və müəllimlərin tədrislə yanaşı ictimai-mədəni tədbirlərdə fəal iştirakı Dünya məktəbinin (Ümumdünya!) cazibə qüvvəsini çox artırdı. Məhz sənə incə zövqün, yüksək təşkilatçılıq və ünsiyyət qabiliyyətin, insanlara qarşı sevgin Dünya məktəbində yüksək insani və yaradıcı mühitin yaranmasına gətirib çıxardı. Amma qərribə bir cəhəti də qeyd etməliyəm; heç vaxt qabağa çıxmaq, özünü göstərmək istəmədin. Dünya məktəbində maraqlı və ya vacib saydığın elə bir tədbir olmadı ki, orada mənim iştirakımı, açılış və ya təbrik sözü deməyimi xahiş və tələb etməyənsən. Mən nə qədər çalışsam da, "axı sən buranın böyüyüünsən, qurucususan, ilk sözü özün de" desəm də, buna heç vaxt nail olmadım, yarızarafat, yarıciddi şəkildə, təbəssüm və qətiyyətlə "sən olan yerdə mən niyə danışım?" deyər məni qabağa verdin.

Bir gün "Dünya məktəbinin himnini yazmaq vaxtı çatmayıbmı? Fikirləş, bəstəkarlarla məsləhətləş" dedin. Mən "söz var, musiqini isə sən özün yazmalısan, başqa cür ola bilməz. Hansı

bəstəkar Dünya məktəbini səndən daha çox sevib, sevgi təranəsi yazı bilər?!" Beləliklə, Dünya məktəbinin şən ruhlu "Dünyam" mahnısı yarandı; bu, bizim şeir-musiqi üzrə 8-ci Yaradıcılıq Birliyimiz idi!

Üfüqdə qızartı var,
Gecə yandı-yaxıldı,
Qızılı sarı oxlar
Pəncərəmə taxıldı.

Günəş göydə göründü,
Dünyam nura büründü.
Xəyal gerçəyə döndü,
Gerçək sanki nağıldı!

Təbiətə aşıq ol,
Oxu, yaz, yarat bol-bol,
Gələcəyə gedən yol
Düşüncədi, ağıldı!

Hazırda Dünya məktəbində hazırlanan bir çox tədbirlərdə bu mahnının sədaları eşidilir, həmçinin, dərslərarası fasiləni bildirən zəng səsi bu mahnının musiqi parçasından ibarətdir. "İnci çiçəyi" və "Lələ" ilə yanaşı, "Dünyam" mahnısının əsasında da rəqs quruldu.

"Sevimli kiçik bala"

Çıxaşlarının birində "Xəzər Universiteti bizə qürur verən böyük övladımız, fəxrimiz, Dünya məktəbi isə sevimli kiçik balamızdır" demişdin. Yarandığı gündən Xəzər Universitetinin qayğıları ilə yaşayır, Xəzər Universitetində xoş mühitin hökm sürməsi üçün əlindən gələni edir, uğurlarına sevinirdin. Dünya məktəbi yaranandan sonra o, sənə "sevimli kiçik balam" oldu, onun əlindən tutub yeritdin, onu yetişdirdin, böyütdün, gücləndirdin. Və Dünya məktəbi çiçəkləndi, bar verdi, 2009-cu ildə ilk 7 məzun əmələ gəldi. Yadımdadır, mənim təbrik sözlərimdən sonra səni səhnəyə dəvət etdilər. Səhnəyə çıxdın, əvvəlcə məzunları, sonra məzunların yetişməsində əməyi olanları, müəllimləri səhnəyə dəvət etdin. Çox səmimi çıxış etdin, "çox sevinirəm" dedin, hamunu təbrik etdin, hamuya təşəkkür etdin. Sən xoşbəxt idin. Həm kövrəldin, həm də bir az şuxluq etdin, sonda mənə tərəf baxıb üzündə bənzərsiz təbəssüm "mən nə danışıram?" dedin; səhnədə utanar, danışmağı sevməz, danışığını bəyənməzdin. Bu gözəl, sözlü, söhbətli, musiqili, şən məzunluq təntənəsinin arxasında sənə ilhamverici təbiətin, sözlərin və yüksək təşkilati qabiliyyətinin durduğu aydın idi.

Bu ərəfədə Dünya məktəbi məşhur Beynəlxalq Bakalavr (IB: International Baccalureate) təşkilatı tərəfindən akkreditasiya edilmiş və Azərbaycanın ilk milli IB məktəbi olmuşdu. Məktəbin son iki ilini bu proqramla (Diploma Programme) oxuyan məzunlar IB diplomu alır və inkişaf etmiş ölkələrin ən yaxşı ali məktəblərinə qəbul oluna bilirlər. Sən bu iş üçün böyük əmək sərf etdin; akkreditasiya prosesi, uyğun proqram direktoru və müəllimlərin tapılması, onların müxtəlif ölkələrdə xüsusi proqramlar üzrə təlim keçmələri, kitabxananın zənginləşdirilməsi kimi işlər sadə deyildi, həvəs və inam tələb edirdi, böyük xərc çəkmək və düzgün qərar qəbul etmək lazım gəlirdi. Sonra sənə birbaşa təkidilə məktəbin orta illəri (MYP: Middle Years Programme) və ibtidai illəri (PYP: Primary Years Programme) də akkreditasiya üçün müraciət etdilər. Mən "əsas son iki ildir, məzun diplomu almaqdır, qalanları vacib deyil" deyə bunun əleyhinə idim, bir qədər qənaətcil olmağı üstün tuturdum. Sən isə "yarımçıq olmasın, qoy məktəb birinci sinifdən son sinfə qədər yüksək keyfiyyətli beynəlxalq proqramla işləsin" deyə məktəbin

bütün pillələrinin beynəlxalq status alması üzərində durdun, ağıllı və səxavətli hərəkət etdin.

Dünya məktəbi gündən-günə gücləndi, nüfuzu artdı, uşaqlarını bu məktəbdə oxutmaq istəyənlərin sayı da sürətlə artırdı. Sən hər gün "bir çarə qıl, bizə böyük yer düzəlt" deyə mənə təzyiq etməyə başladın. Əslində, bir müddətdir ki, bir uşaq bağçasını böyük çətinliklə özəlləşdirmişdik, lakin, bağça binası həm keyfiyyət, həm həcm baxımından tam yararsız idi, bizi qəti qane etmirdi. Nəhayət, böyük bir məktəb kompleksi tikməyi planlaşdırdıq, 2012-ci ildə sənirlə birlikdə təntənəli şəkildə yeni Məktəb kampusunun təməlini atdıq! Həmin 2012-13-cü dərs ilində Azərbaycan Prezidenti Dünya məktəbini ən yaxşı məktəblər sırasına daxil etdi və onu mükafatlandırdı!

"Mənə inan!"

2014-cü ilin sentyabr ayı dörd binadan ibarət Dünya məktəbi kampusunu sanki hazır vəziyyətə gətirdik. Çox sürətlə işləsək də, əyər-əksikləri tamamlamağa çalışsaq da, köhnə məktəbdən yeni məktəb kampusuna daşınma, həmçinin, yeni inşa olunmuş binaların tədrisə tam hazır vəziyyətə gətirilməsi ağır və vaxtاپaran iş oldu. Nəticədə, məktəbdə dərslərin başlama tarixi barədə aramızda qızgın mübahisə düşdü.

Mən hazırlıq işlərinin başa çatmaqda olduğunu nəzərə alıb, məktəbin açılışını ölkə üzrə ilk dərs günü sayılan sentyabrın 15-də başlamağı zəruri sayırdım. Mənə görə, açılışın təxirə salınması dərs ilinə hazır olmadığımız kimi, zəiflik əlaməti olaraq qəbul ediləcəkdi. Sən isə tam hazır olmadığımızı, açılışı iki həftə sonraya çəkməyi düzgün sayırdın. Fikrimiz haçalaşdı, hər ikimiz öz təhlilimizə əsaslanıb geri çəkilmək istəmirdik, mübahisə sanki münacişəyə dönməkdə idi. Belə olan tərzdə mən güc işlətməyi qərara aldım, məktəb toplantısında dərslərin vaxtında başlayacağını elan edib işə - Xəzər Universitetinə getdim.

Axşam evə dönəndə, həmişə olduğu kimi, mənə mehribanlıqla qarşıladın, yedirdin-içirdin, piano arxasına keçib sevimli havalarımızı çaldın və ... "hirsələnmə, sən qərarını dəyişdim, məktəbin rəsmi açılışını iki həftə sonraya keçirdim" dedin. Mənə heyrət bürüdü, söz deyə bilmədim. Əslində, hirs başıma vurmali idi, həmən "necə yeni?- mən açılış gününü toplantıda elan etmişəm, bu isə (yəni, sən) heç nə olmamış kimi öz istədiyini edir, mənə sözümü heçə sayır?" deyə qızıışmalıydım. Amma, sən qətiyyətin mənə çəşdirmişdi; ilk dəfə idi ki, mənə sözümü yerə salmışdın, bunu necə edə bilmişdin, mənə təəccübləndirən bu idi...

Sən izahata keçdin: "Əzizim, mənə etibar et, necə ki, evimizin işini, quruluşunu, gözəlliyini mənə etibar etmişən. Dörd gözəl binadan ibarət yeni məktəb kampusu yaratmışıq, hamu heyrət edir, hörmət edir, gücümüzü dərk edir. Belə olan halda dərsə iki həftə gec başlamağımızı heç kim zəiflik kimi qəbul etməz. Xırda görünən, bəlkə sən görmədiyən, fikir vermədiyən nöqsanlar var, onları aradan qaldırmaq lazımdır. Mən istəyirəm ki, hər şey gözəl, təmiz, səliqəli, zövqlü olsun, hər şeyi ölçüb-biçək, yarımçıq heç nə gözə çarpmasın. Mən dəli deyiləm ki, səbəb olmadan açılışı təxirə salmaq istəyirəm?! Mənə inan!" Mən əlimi yellədim, başımı buladım və... səni qucaqladım.

Gecə-gündüz Dünya məktəbi'nin qayğısı ilə

Xəzər Universiteti ilə Dünya məktəbi arasında qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq yarandı. Xəzər Universitetində müəllimlik ixtisasları üzrə təhsil alan bütün tələbələrin Dünya məktəbində pedaqoji təcrübə keçməsi qaydaya çevrildi. Xəzər Universiteti müəllimlərinin və xarici ölkə vətəndaşları olan doktorantlarının Dünya məktəbində, məktəbdəki bəzi müəllimlərin də Xəzər Universitetində dərs demələri ənənə şəkli aldı. Məktəb-universitet işbirliyi bərgə konfransların keçirilməsinə təkan verdi. Bu əməkdaşlığın təşkilində sən əsas rol oynayırdın. Xəzər Universitetinin "Xəzər-Xəbər" ("Khazar Review") dərgisində Dünya məktəbinin fəaliyyətini işıqlandırmaq üçün xüsusi məktəb güşəsinə yer vermişdik. 2015-ci ilin başlanğıcı məktəbin

sənin redaktən ilə dərc olunan nəfis tərtibli aylıq sərbəst "Dünya" dərgisi ilə yadda qaldı!

Dünya məktəbi sənin həyatında çox böyük yer tutdu. Sənin 20 il ətrafında baş verən xəstəlik dövrün həm də Dünya məktəbini qurmaq, gücləndirmək, gözəlləşdirmək dövrü oldu. Sənin rəhbərliyin və yaxın iştirakın nəticəsində məktəbdə müasir laboratoriyalar və texnoloji vasitələr quruldu, böyük və keyfiyyətli yeməcxana, idman kompleksi, örtülü və açıq meydançalar, üzgüçülük hovuzu fəaliyyətə keçdi, tibbi və psixoloji xidmət, mühafizə və nəqliyyat işi təşkil olundu, şagird, müəllim və inzibatçıların xarici ölkələrə çoxsaylı, yaddaqalan səfərləri və daha nələr, nələr baş tutdu. Dünya məktəbinin məzurları dünyanın qabaqcıl universitetlərinə qəbul olunur, hər yerdən onların xoş sorağı gəlirdi. Dünya məktəbinin "İnci çiçəyi" salonu adlı konsert-konfrans mərkəzi özünəməxsus maraqlı musiqili teatr fəaliyyəti ilə tanındı. Gecəgündüz Dünya məktəbi nin qayğısı ilə yaşayırdın, xəstəliyinin şiddətləndiyi son dövrdə belə idarəetmə işində bir sıra islahatlar həyata keçirdin.

Dünya məktəbləri şəbəkəsini yaratmaq məsələsi müzakirə olunarkən, sən əvvəlcə bu işə şübhə ilə yanaşdın: bacarıqımı, lazımdırımı? Mənim həvəsimi görüb, yaxşı dedin və Sumqayıt Dünya məktəbinin fəaliyyətini tam nəzarətə götürdün. Gəncə Dünya məktəbi ideyası sənin xəstəliyinin şiddətləndiyi zamana təsadüf etdiyinə görə Gəncəyə gedə bilmədin, amma hər məsələ barədə fikrini bildirməklə, məsləhət verməklə Gəncə məktəb kompleksinin yaranmasına yardım etdin. Dünya məktəbinin fəaliyyətə başlamasından bir neçə il sonra böyük həvəslə məktəbəqədər tərbiyə və təhsili, yəni uşaq bağçası və məktəbə hazırlıq işini təşkil etməyə girişdin. Bu uğurlu işi qurdun, onun son mərhələsində bir dəfə mənə sevincək "yaxşı bir ad fikirləşmişəm, ağıma hardan gəldi bilmirəm" dedin və "uşaq bağçası", "məktəbə hazırlıq", "məktəbəqədər təhsil" əvəzinə "Dünya Ana Məktəbi" sözünü daxil etdin. Beləliklə, sənin də böyük iştirakı ilə yaradılan Xəzər Universitetindən sonra sənin birbaşa və aparıcı qurucu fəaliyyətin və məsləhətlərin nəticəsində Azərbaycan təhsil sistemində mühüm yer tutan Bakı Dünya məktəbi, Sumqayıt Dünya məktəbi, Gəncə Dünya məktəbi və Dünya Ana məktəbi yarandı! Sən cəmiyyətdə maarifçi və təhsil qurucusu kimi geniş tanındın!

Gözəlliğin əsas elementi təbiilikdir

Xəstəliyin sənin nə ailə həyatını, nə Xəzər universiteti və Dünya məktəbindəki fəaliyyətini, nə yaradıcılığını, nə həyata baxışını zədələmədi, qeyri-adi səslənsə də, əksinə, sən məhz bu dövrdə çox maraqlı fəal həyat yaşadı, içindəki çoxcəhətli istedadın parladı, enerjin üzə çıxdı, qaynadı. Cəmiyyətdə göründün, hörmət qazandı, seçildin və sevildin. Məhurlarını məhz bu dövrdə bəstələdin, sevimlin Dünya məktəbi bu dövrdə böyük inkişaf yolu keçdi. Bu dövrdə dünyanı gəzdin. Bu dövrdə nəvələrin dünyaya gəldi, həyatımız daha rəngbərəng oldu.

Yaşa dolduqca, ildən ilə gözəlləşdin. Ən baxımlı qadınlar sırasında idin. Ölçülü hərəkət və davranışınla seçilirdin. Zövqlə geyinirdin. Hətta öz həyat yoldaşın qarşısında, öz evində belə geyiminə-keciminə, saç, sifət və əllərinə, səliqə və təmizliyə fikir verirdin. Ruhu oxşayan yumşaq, məlahətli, şən və melodik gülüşünlə evdə, işdə, kiçik və böyük məclislərdə xoş əhval yaradırdın. Gülürüz idin, üzündən təbəssüm əksik olmadı - ən çətin zamanlarda da. Gözəllik daxildən gəlir, üzə vurur, şölə saçır. Gözəlliğin əsas elementi təbiilikdir deyirdin, evdə, bağbağçada, geyimdə, danışqda - hər şeydə təmtəraqa deyil, təbii gözəlliyə üstünlük verirdin. Səndə sadəlik və təvazökarlıqla xanım-xatınlıq və kübarlıq, eləcə də müasirliklə abır-həya yan-yana idi, üzvi surətdə birləşmişdi. Səndə mistik bir lətafət, aura, biosahə vardı sanki. Səninlə təmasda olan hamı - uşaq, gənc, yaşlı insanlar, müxtəlif peşə və sənət sahibəri məmnun idi.

Çətin günlərimizdə belə şikayət etmədin, bir-birimizə dayaq olduq. Səndə güclü həyat eşqi vardı. Səninlə söhbət etmək, zarafat etmək, lağ-lağ etmək necə də maraqlı idi. Kiçik işarələr, incə duyğular, sevgi dolu baxışlar, xoş atmacalar aramızı isidir, aramıza şuxluq gətirirdi. Mən sənə heyran idim, sən bənzərsiz ana, həyat yoldaşı, xoş, nəcib, təvazökar insan, öyrənmək yangısı yaradan müəllim, musiqi ilə yoğrulmuş, yüksək estetik duyğu sahibi, qayğıkeş və xeyirxah şəxs

idin. Sanki göylərdən endin, mənə bəxtəvər etdin, mənə qeyri-adi bir sevgi yaşatdın. Ömrümə bəzək oldun. Zərif inci çiçəyini mən dərdim!

Hər halda, mən sənə həyatını təsəvvür edə bilmirəm, mənə həyatım sənə bağlandı. Mənim dünyamla yanaşı, digər bir çox insanların dünyası da sənə bağlandı. Nizami demişkən (“İqbalnamə”), “Dünya yaxşı adamlara görə öz yerində qərar tutur”.

“İkimizdən birimiz”

Gecələrimiz rəngbərəng olurdu, işdən, ədəbiyyat və tarixdən, musiqi və incəsənətdən söhbət edirdik, sən pianoda çalırdın, birlikdə mahnı oxuyurdun. Bəzən mən oxuduğum bir əsər, araşdırdığım bir məsələ barədə sənə danışırıdım və ya ortaya atdığım maraqlı suallara cavab verirdim. Belə söhbətləri çox sevirdin. Qərībədir, “ayrı-ayrı doğulduq bu dünyada, nə yaxşı qonşu olduq bu dünyada, axır gəlib bir olduq bu dünyada, ey həyat, sən nə qərībəsən?” İki insan rastlaşır, tanış olur, sevgi yaranır, birləşib xoşbəxt olurlar. Bu xoşbəxtlik təsadüfi görüşdən yaranır, ola bilər ki, bu iki insan heç görüşməsin. Onda həyat, dünya necə olardı? Dünya dağılmazdı, amma, dünyada bir ahəng var, uçmaq üçün qoşa qanad lazımdır, dünya sevgilər üzərində qurulur. Deməli, bir sevgi baş tutmasa, dünya başqa cür olardı, dünyanı eşq yaşadır, sevgilər gəldi-gedər deyil. Belə fəlsəfi söhbətlərimizin nəticəsində “İkimizdən birimiz” adlı şeir yazıldı.

İkimizdən birimiz
Dünyaya gəlməsəydik...

Günəş nur saçmağında,
Qartallar uçmağında
Davam edərdi, gülüm.
Eşq coşanda sinədə
Qız, oğlanlar yenə də
Yalılı gedərdi, gülüm.

Bizsiz də həyat vardı,
Boş qalmazdı yerimiz;
Qiyamətmi qopardı,
İkimizdən birimiz
Dünyaya gəlməsəydik?

Dünyada tam ahəng var -
Tənha ulduzlar yanar,
Aləm nura boyanar.
Milyonlara ruh verər
Bir qəlbədəki duyğular.
Qılgımdan od törər,
Damcılardan dalğalar.
Zərrədə saysız hünər
Hər ahəngdə min rəng var,
Dünyada tam ahəng var.

Günəş aya baxmasa
Ay yerə nur saçarmı?
Qoşa qanad taxmasa
Quşlar şövqlə uçarmı?

İkimizdən birimiz
 Dünyaya gəlməsəydik,
 Bu günü görməsəydik,
 Görən nə baş verərdi.
 Kim ağlar, kim gülərdi?
 Bizə nə dərdi, gülüm,
 Dünyaya gəlməyimiz,
 Sevib-sevilməyiniz
 Yazı-qədərdir, gülüm.

Bir söz deyim müxtəsər,
 Məhəbbətdir hər əsər.
 Bir vurmazdı qəlbimiz,
 Yazılmazdı şerimiz
 İkimizdən birimiz
 Dünyaya gəlməsəydik.

Dünyanı eşq yaşadar,
 Vurğunluqdan xoş nə var?!
 Kim deyər ki, sevdalar
 Gəldi-gədərdi, gülüm?

Bu şeir populyar oldu, müxtəlif məclislərdə, kürsülərdə səsləndi, bəstəkarların diqqətini cəlb etdi, musiqilər yazıldı. Sən özün də bu şeir əsasında mahnı yazmaq, sadə, amma yadda qalan melodiya içində rəqəti, yəni mahnı arasında danışıq parçası olan bir musiqi barədə düşünürdün (ilk mahnın – “Səni sevdim çox sadəcə” də bu üsula əl atmışdın).

Mələhət və şəfqət

İnsanları yaxşı tanımaq, duymaq, seçmək, cəlb etmək, həyatın içini, doğru olanı, doğruya xas olan gözəlliyi görə bilmək, kiçik səhvləri bağışlamaq, münaqişələri dinc yolla həll etmək qabiliyyəti vardı səndə. Ünsiyyətdə məntiq və hissləri bir-birinə qovuşdura bilirdin. Yalan və yaltaqlıq ən çox sevmədiyən, zəhlən gedən sifətlər idi. İşdə peşəkarlığı, dürüstlüyü və öz işinə sadıqlığı yüksək tutur, işçilərin əməyinə düzgün qiymət verməyə çalışır, ədalətli qərar qəbul edirdin.

İnsanlara qarşı səmimi, həssas və yardımsevər olmusan, sən öz sevginlə, zərifliyinlə, diqqət və mələhətinlə tənha ruhları, ürəkləri xilas etmişən. Ehtiyac duyulan hər sahəyə, insanlara yardım əlini əsirgəmədin, şagird və tələbələrə ana qayğısı göstərdin. Xəzər Universitetinin tələbələri, xüsusilə başlanğıc dövrdə, sənənlə görüşə can atar, səndən məsləhət və kömək istəyər, səni özlərinə ana sayardılar. Səndəki rəhm və şəfqət ətrafındakı insanları - şagird, müəllim, tələbə və valideynləri, kimsəsiz, kasıb və yetimləri, qoca, əlil və xəstələri, əmək və müharibə veteranlarını isindirirdi. Sənənlə təmasda olanlara, yanına gələnlərə kömək etməklə kifayətlənməyib, özün də ehtiyacı olanları axtarıb tapardın.

Səni tanıyanların sevimlisi idin. Qohumcanlı olmağın və qonaqpərvərliyinlə, nikbinliyin, səmimiyyətin və ülfətinlə insanları cəlb edir, insanlararası sədləri əridirdin. Səndən məsləhət alır, səndən kömək umur, sənənlə tanışların, dostların cərgəsinə daxil olmağa can atırdılar. Qadınlardan işgüzar həyata atılmalarına kömək etdin, özün də örnək oldun.

Evimizdə və bağımızda, Xəzər Universitetində və Dünya məktəbində, müxtəlif məclislərdə və səfərlərdə çox görkəmli insanlarla – elm adamları ilə, şair və yazıçı, bəstəkar və rəssam, rejissor və aktyor, müğənni və xanəndə, rektor və digər təhsil təşkilatçıları ilə, səfir, nazir və

deputatlarla, müəllim, şagird və tələbələrle, cürbəcür sadə və kübar şəxslərlə ünsiyyətdə olurdun. Hamı sənə yaxınlaşır, hal-əhval tutur, səninlə söhbət etmək istəyirdi.

Dörd tanınmış elm və sənət adamı (Halil İnalçık - Türkiyə, Lütfi Zadə - ABŞ, Mahmud Qazi Yaşargil - ABŞ - Türkiyə, Arif Məlikov - Azərbaycan) və mən uzun müzakirələr nəticəsində "Avrasiya Akademiyası"nu təsis etdik və onun ictimaiyyətə təqdimatını keçirdik, ilk üzvlərini seçdik (29 yanvar 2016). Bu Akademiyanın qurulması işinə böyük töhfə verdin, üzvlərin xüsusi geyimini - rəmzi libası dizayn etdin, Afaq Kərimova tərəfindən dizayn olunmuş Avrasiya Əfsanəsi adlı mükafatı və medalları meydana gətirmək üçün birlikdə Çinə, Şanxaya səfər etdiniz. Akademiya toplantılarının hazırlanmasında yaxından iştirak etdin.

Kövrəldin, gözlərin doldu

Xəzər Universiteti və Dünya məktəbi əməkdaşlarına diqqət göstərmək, qiymət vermək, yubiley tədbirləri keçirmək istiqamətində sənə heç kim əvəz edə bilməzdi. Məclislərdə özün diqqət mərkəzində olmağı sevməzdin, kənara çəkilərdin. Lakin, istəsən də, istəməsən də başına yığışardılar. Nəhayət, sənənin yaradıcılıq gecəni keçirmək istədik; yubiley sözümdən xoşun gəlmədi. Uyğun təşkilatı işlərlə Dünya məktəbi və Xəzər Universiteti məşğul oldu.

Qızlarımız İngiltərə və Türkiyədə idi və gəlməyə hazırlaşdılar. Bir oyun oynamaq fikrinə düşdük: qızların gəlməsindən sənənin xəbərini olmasın, sənə deyək ki, işləri çoxdu, gələ bilmirlər. Sən qızların gələ bilməməsi xəbərini sakit qarşılasan da, heç bir söz deməsən də, düşünürəm ki, ürəyində bunu diqqətsizlik saydın.

Biz bağ evimizdə yaşayırdıq, qızları qarşılayıb şəhərdəki evimizə apardılar. O biri gün sənənin Dünya məktəbi "İnci Çiçəyi" adlı Konfrans-Konsert Salonunda keçirilən yaradıcılıq gecəyə Azərbaycanın seçilmiş elm və sənət adamları, təhsil işçiləri və hökumət nümayəndələri, tanışlar və dostlar gəlmişdilər. Gecə Dünya məktəbində hazırlanmış, sənənin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş "İnci çiçəyi" adlı filmin nümayişi ilə başladı, bir-iki dəqiqə sonra əvvəlcədən şərtləşdiyimiz kimi, birdən film dayandırıldı, səhnə bağlandı. Mən sənə "deyərsən balaca nasazlıq var, indi düzəldərlər" dedim. Sonra qızlarımıza aid "Tez gəlin" mahnısının sədaları altında səhnə açıldı və qızlarımız iki kiçik nəvəmizlə birlikdə səhnədə göründülər. Sən özünü itirdin, mən ürəyin bu həyəcana davam gətirməz deyə qorxdum, çıxardığım bu oyuna görə ürəyimdə özümü danladım. Kövrəldin, gözlərin doldu. Salonda əyləşənləri də xoş həyəcan bürümüşdü. Brilliant Dadaşova, Manana, İlqar Muradov, Fərid Əliyev, Məhsəti Cabbarova, Dünya məktəbinin xoru və Xəzər Universitetinin kamera orkestri sənənin mahnularını ifa etdilər. Şeir, musiqi, rəqs və səmimi cıxışlarla dolu bir yaradıcılıq gecəsi yaşadıq.

Şeir müəllifin öz-özü ilə söhbətidir

Uzun illər xəstəliklə mübarizə etdik. Müalicənin düzgün aparılması və qaydalara əməl etməyin, yaradıcı həyat sürməyin, nikbin ruhun və həyat eşqin bizə böyük ümid verirdi. Həyat fəlsəfən sadə idi: xəstəlik xoşagəlməz hadisədir, başımıza gəlib, nə edək, onu cilovlamağa çalışaq və eyni zamanda yaradıcı, qurucu işimizi davam etdirək, dünyanın dadı-ləzzətini duymağa davam edək. Qaynar işgüzar həyat tərzin, sənənin insanlara və ətrafdakı insanların sənə bəslədikləri böyük sevgi sənənin həyatına mənə verir, həyatını bəzəyirdi. Qardaşım xəstəxanada yanına gələndə özünü saxlaya bilməmiş, kövrəlib ağlamış və bu sənə çox təsir etmişdi: "Məni çox istəyirlər, mən də onları".

Əlbəttə, xəstəlik aşkar ediləndə və sonralar bir neçə dəfə şiddətlənib böhran vəziyyəti yarananda ciddi sarsıntı keçirmişdik. Lakin sən də, mən də bu həyəcanı bürüzə vermirdik, gülümsəyirdik, əminliklə normal vəziyyətə qayıdacağımızı deyirdik. Və doğrudan da, halımız əsasən düzəlir, sən sevimli işlərinlə məşğul olmağa davam edirdin. Xəstəliyin şiddətlənməsi sanki mənə daha çox üzürdü, səni itirmək qorxusu ilə yaşayırdım. Bu dərdi içimdə çəkirdim,

səndən gizlədirdim, lakin, bu əzab şeirdə əks olunurdu. Şeir müəllifin öz-özü ilə söhbətidir. Bu şeirləri sənə bir müddət keçəndən sonra oxuyurdum.

“Səni çox sevirdim” adlı şeir bu silsilədən tarixcə birinci idi. Səni, sanki göylərdən enmiş mələyi çox sevdim, lap çox. Əfsus, səninlə keçirdiyim xoş, şən sevdalı dünyam tamama yetə bilər. Nə olur-olsun, sənə bəslədiyim sevgi mahruya dönüb, küləklərin qanadında səmalarda dolacağıq:

Buludlar əriyib yağışa dönəndə
Mən səni ehmalca göylərdən endirdim
Qarşımda dayandın nazənin-nazənin,
Danəndə-danəndə;
Üzümü nur saçan tərəfə çevirdim –
Tanrı nə bəxtəvər yaratmış aşiqi!
Gözəllik ilahəm, gözümün işığı
Səni çox sevirdim...

Şimşəklər çaxanda, parlayıb sönəndə,
Yağış vücudunu oxşayıb öpəndə
Deyəsən bir anlıq huşumu itirdim –
Qəlbi kövrək olur sevdaya düşənin;
Səni çox sevirdim,
Səni çox, lap çox sevirdim.

Göyün maviliyi sulara əks edər,
Suların üstündə dalğalar rəqs edər,
Ağlayar, sızlayar qüssəli buludlar,
Tökülər yağışlar, bulanar göy sular,
Belədir təbiət...
Sevgi ondan betər –
Ya ömrə bəzəkdir, ya ömrü puç eylər.

Mənim nakam eşqim,
Səni tez itirdim,
Sanki uca dağlar yerindən sürüşdü,
Varlığım sarsıldı, ruhum xəstə düşdü,
Bəxtimlə qovğaya girdim –
Sevdalı dünyamı təmamə yetirdim.

Küləklər rəqs edər, səs səsə calanar,
Mavi səmalarda bir mahru dolanar:
Səni çox sevirdim,
Səni çox, lap çox sevirdim.

Təhlükəli, sağalmaz dərdə düşən hər insan “ay ana” deyir, dərini anasına danışır, anası yanında olsa da, olmasa da, anası vəfat etmiş olsa da. “Gedin deyın anama” adlı bayatı ruhlu şeirdə anama üz tuturam - vəziyyətim ağırdır, sevimli sonama güllə dəyib, dörd yarımada dolanan pərvanəm yoxdur, bunu sən də bil, yarına da gələmmirəm, hərdən ölmək istəyirəm, amma öləmmirəm:

Gedin deyın anama:
Daha çıxmasın dama
Göy dağlara qar yağıb.

Gedin deyin anama:
Hələ yetmədim kama
Amma saçım ağarıb.

Gedin deyin anama:
Daha toyda oynama
Qırılıbdır qanadım
Güllə dəyib sonama.

Gedin deyin anama:
İncəlib döndüm şama
Dörd yanımda dolanan
Pərvanəm yoxdur amma.

Gedin deyin anama:
Uzaqda ki, balan var
Onu çox da qınama –
Uzaqdadır güləmmir.
Son vaxtlar keyfi yoxdur
Yorulub qəm-kədərdən
Heç ürəkdən güləmmir;
Ölmək istəyir hərdən
Amma hələ öləmmir...

Bu iki şeirə "qismət olsa musiqi yazacam" deyirdin. Qismət olmadı.
"Sənsizlik" adlı şeirdə "bu yaz mənə qəm gətirdi", bu yaz mənə isitmədi, üşütdü deyilir,
"sənsiz yaşaya bilmirəm", "heç cür alışa bilmirəm sənsizliyə":

Açılır rəng-rəng çiçəklər
Açılmayıf kefim bu yaz.
İsinir xırda böcəklər
İsinir soyuq küləklər
Bu günəş mənimki deyil
Yaman üşüyürəm bu il.

Bu yaz mənə qəm gətirdi
Açılmayıf kefim bu yaz.
Çoxları tək mən demirəm
Dərdim kitablara sığmaz –
Dərdlərim birçə sətirdi:
Sənsiz yaşaya bilmirəm.

Sənsizliyə
Alışa bilmirəm heç cür;
İllər ötür,
Ömür adlı karvan keçir
Tanışlarım bu dünyadan bir-bir köçür
Dünya fanidir sözünə
Alışırım
Yana-yana,
Ölümün müdhiş gözüne

Baxa biləm
 Dirı-dırı, saymazıyana
 Ürəkdə qəm.
 Amma bilməm
 Bilməm niyə
 Hər nə qədər çalışıram
 Sənsizliyə
 Alışa bilmirəm heç cür
 Heç cür alışa bilmirəm sənsizliyə?

Bu şeirə musiqi yazıldı.

Qəzəl janrında yazılmış "Qədər bumu" adlı şeir zaman-zaman məni ümitsizliyə sürüyən hissdən, səni itirmək qorxusundan bəhs edir:

Səni itirmək qorxusu məni məhv edir, gözəl
 "Candan şirin nə var?!" deyən vallah səhv edir, gözəl.

Can şirindir o halda ki, candan şirin cananı var
 Könül o cananı istər, can da o cana can atar.

Həyatında tutduğun yer, gözəl, necə də dərinmiş
 İllərlə bəslənən sevgi candan qat-qat çox şirinmiş.

Binadan ki eşq əhliyəm, havalıyam, ruhum şəndir
 Cananın canı sağ olsun, qalan hər şey düzəldir.

Yarın yorğun gözlərindən öpsəm, dostlar qınamasın
 Tale bizi qəm, məşəqqət meydanında sınamasın.

Qədər in cılvəsi müdhiş, güman yeri köndələndir
 Əlləri baş sığallayan, barmaqları göz dələndir.

Qədər bumu – canan xəstə, sevgilisi şikəstədir?!
 Tanrım, harı mərhəmətin? Bax, anam namaz üstədir.

Tanrıya ağıl qoymuram, amma vallah olmaz bu cür
 Ya hər ikimizi öldür, ya bizi birlikdə güldür.

Dünyada hər növ insan var – böyük, kiçik, adlı-sanlı...
 Gülüm, sənsiz ölür biri – yazıq, fağır İsaxanlı.

Arzu edirdim ki, məni sən yola salasan

Son iki ildə ağrıların artdı, zəiflədin. Sənin yaxşılaşman üçün nə edə bilərdim? Zəlzələ, yanğın, sel kimi böyük təbii fəlakətlərin qarşısında insan aciz qalır. Xəstəliyin şiddətlənməsi və böhran halına çatması da belədir, onun qarşısında həkim də aciz qalır, bütün yaxınlar da. Yaxın tanış olduğumuz günlərdən son dövrə qədər, ömrümüz boyu sən mənə qulluq etməsən, mənə öz yaradıcı və qurucu işlərimlə məşğul olmaq imkanı yaratmısan. Son zamanlar mən sənə qulluq etməyə başladım. Qoluna girib gəzdirdim, istədiyini əşya, dərman, yeməyi gətirdim. Yəni, xəstəliyin şiddətləndikcə mən sənə daha çox vaxt ayırdım və beləliklə sənə daha da yaxın oldum.

Və səninlə ünsiyyətə daha çox ehtiyac duydum. Hər gün sənin yanında oturur, səninlə müxtəlif mövzularda, o cümlədən iş barədə söhbət edirdik. Tez-tez klassik musiqi nümunələrini, böyük bəstəkarların şedevr əsərlərini, həmçinin, instrumental ifaları və gəncliyində populyar olan mahnuları telefonumda tapır və səsləndirirdim. Çox diqqətlə qulaq asır, təhlil və şərh edir, bəzi musiqilərin sənə nə üçün yaxın olduğu barədə danışırdın. Canalan təbəssümün və zarafatların yerində idi.

Mənə "işə get, işinlə məşğul ol" deyirdin. İşdə olduğum günlər həmişə sənə zəng edir, halını soruşur, xoş söz deməyə can atırdım. Xəstə olduğun dövr evə daha çox bağlandım, iş bitən kimi evə, səninlə üz-üzə, göz-gözə gəlməyə tələsirdim.

Bir dəfə "sənə arvadlıq edə bilmirəm" dedin, cavabında "sən mənə gözəl arvadlıq etmişən, üstəlik, mənə ana və bacı, həmkar və dost olmusan, sən adi arvad deyilsən, sən mənim mələyimsən və qəlbimin evində sağlığa yüksəlmişən" deyib mahnı oxudum:

Bilmirəm mələksən, yoxsa nəsən sən
Qəlbimin evində sağlıq edirsən.

Bir arzum vardı, bunu sənə bir neçə dəfə demişdim. Arzu edirdim ki, mən səndən əvvəl ölüm, məni sən yola salasan. Sən məndən daha tədbirlisən. Məndən sonra çətin olsa da, sən ailəmizi də, universitetimizi də, məktəbimizi də idarə edə biləcəksən. Mən yaxınların, uşaqların ağrıdığına görəndə, bir fəlakət üz verəndə özümü itirirəm, sən çətin anlarda özünü məndən daha tez ələ ala bilərsən. Mən sənsizliyə dözə bilmərəm. Bu dünyanı səndən əvvəl tərk etmə fikrimi bir-iki dəfə şeirlə də ifadə etmişdim.

Mən ki sənə demişdim, həyata bel bağlama
Mənim də son günüm var, mən də ölüb gedəcəm.
Göz yaşını sel etmə, gecə-gündüz ağlama
Zamanın hökmündəyəm, mən səni tərk edəcəm.

Və mənsiz necə tənha qalacağını, məni yuxuda görəcəyini, yuxudan qalxanda necə göz yaşını axıdacağını təsvir etməyə çalışmışdım:

Mən ki sənə demişdim, gerçəyi itirəndə
Xatirəyə, xəyalə, surətə uyacaqsan
Təkliyin pəncəsində köksünü ötürəndə
Sevgilər pıçıldayan səsimi duyacaqsan.

Mən ki sənə demişdim, yuxuda görəcəksən
Ölməmişəm mən hələ, gəzişirik əl-əl
Oxşayıb-öpəcəksən, oynayıb güləcəksən
Ayılarda göz yaşın axacaq gilə-gilə.

Və bəzən üzünə tərs baxdığım və indi də həyat burulğanında səni tək buraxdığım üçün üzr istəmişdim:

Mən ki sənə demişdim, səni candan sevsəm də
Bəzən dünyadan küsüb üzünə tərs baxmışam
Bağışla, canım-gözüm, sənirləyəm desəm də
Həyat burulğanında səni tək buraxmışam.

Bu mövzuda "Məndən sonra" adlı şeir də yazdım. Məndən sonra evimizin nizamının pozulacağından, dərdin, qayğının sağ qalanları yıxa biləcəyindən qorxduğumu ifadə etdim. Əslində isə, böyük acını mən daddım, "Səndən sonra"nu gördüm, sağ qalan insan kimi nizamım pozuldu, ailəmizin nizamı pozuldu...

Mənim öz ölümümü qabağa salmaq istəyimlə sən barışmırdın. "Sən sağlamsan, sən uzun yaşa" deyirdin. Mən sağlam insanların da tez ölə biləcəyi və xəstəliyi olanların uzun yaşaya biləcəyi barədə danışırdım, misallar gətirirdim. Olmadı. Sən öldün, mən sağ qaldım. Sən bu dünyanı məndən tez tərk etdin, əzizim, məni ömürlük yana-yana qoydun. Sənin ağrıların bitdi, mənim ağrılarım başladı. Nizami'nin ürəyindən keçirmiş ki, öləndə ona Xaqani mərziyə yazsın, amma qədər elə gətirib ki, Nizami Xaqaniyə mərziyə yazıb:

Könlümdən keçirdi ki, Xaqani mənə əfsus desin
Əfsus ki, mən Xaqaniyə əfsus deyən oldum.

Sənsizliyimin çarəsi yoxdur, çünki sənin əvəzin yoxdur

Səni ən çox düşündürən "birdən mənə bir şey olsa Hamletin axırı, taleyi necə olacaq?" sualı idi. Mənim həyatım tamamilə sənə bağlı idi, fikirlərimi əvvəlcə səninlə bölüşür, sonra ortaya çıxarırdım. Mənə ideal ev və iş şəraiti yaratmışdın. Məni işdən, yaradıcılıqdan ayıra bilən heç nə yox idi. Bütün ev, məişət qayğılarını sən həll edirdin. Mən kitab mağazasından başqa heç bir alış-veriş yerinə getməyirdim. Mənim paltarlarımı sən alırdın, o şeyin ki, ölçüsü standart idi, onları mənim iştirakım olmadan alırdın. O şeylər ki, məsələn, ayaqqabı, geyinib baxmaq tələb edirdi, məni birtəhər yola gətirməklə mağazaya aparır və məsələni yerində həll edirdin. Geyim məsələsi məni çox maraqlandırmırdı. Hər şeydən bir-iki dənə varsa, düşünürdüm ki, onlar mənə ömürlük bəs edər. Ancaq sən, hər şeydə olduğu kimi, geyimdə də zövqlü və tələbkər idin - özünə qarşı da, mənə qarşı da. "İşə gedirsən, xaricə gedirsən, mühüm görüşə gedirsən, televiziya proqramında olacaqsan, rayona gedirsən, idmana gedirsən" deyər mənə uyğun paltar hazırlayırdın.

Bəzən yaxın dostlarla görüşdə məndən şikayət edir kimi söhbət edirdin: "Mən ona paltar almaq istəyirəm, o isə mənə kömək etmək əvəzinə məndən qaçır, paltarım var deyir, yenisini istəmirəm deyir. Xəbəri yoxdur ki, paltarları köhnəlib, nımdaş olub, təravətini itirib". Ayaqqabı alma məsələsində düz gəlmirdik. Mənə ayaqqabının görünüşü deyil, ayağımda çox rahat oturması mühüm idi, istəyirdim ki, ayağımda ayaqqabı olduğunu hiss etməyim, ona görə də artıq ayağımda yaxşı oturmuş köhnə ayaqqabımı dəyişdirmək istəməyirdim. Sən isə ayaqqabının hər iki cəhətini – rahatlığı da, görünüşünü də vacib sayırdın. Dostlarla belə şikayətli söhbətlərdə mən bir az qaba səslənən zarafata əl atırdım: "Ağıllı adam köhnə arvadı və köhnə ayaqqabını tez-tez dəyişdirməz, öyrəşib sənə rahatdır". Geyim məsələsində tam sənin ixtiyarında idim, nə versən onu geyinirdim. Sənin "onu çıxart, bunu geyin", "yuxarıdakı düyməni bağla", "yaxalığını (vorotnikini) düzəlt", "papaq qoy" kimi sözlərinə düşünmədən əməl edirdim...

Əzizim, narahat olma. Mən yaşayıram. Sənin aldığı paltarlar mən öləncə mənə bəs edər. Sən hər şeydə olduğu kimi, məişətdə də səliqəli, dəqiq işləyən mexanizm yaratmışsın. Xüsusilə, son illərdə, xəstəliyin şiddətlənəndə, ətrafdakılara, yaxınlara hər şeyi öyrətmiş, öyrətdiklərinin keyfiyyətlə yerinə yetirilməsini tələb etmiş və buna nail olmuşsan. Bazarlıq edilir, sənin bişirdiyin və mənim xoşuma gələn bütün yeməklər, o cümlədən, kənd yeməkləri bişirilir, paltarlarım yuyulur, ütülənir. Qızlarımızın mənə qayğısı çox artıb. Amma, əzizim, sənsizəm və sənsizliyimin çarəsi yoxdur, çünki sənin əvəzin yoxdur.

İşıqlı günləri sona yetirdik

Dünyanın gəldi-gedər olduğunu bilirəm, bilsəm də, bu mənə heç bir təskinlik vermir. İçim alovlanır. İçimdə bir fəryad yuva salıb. Səsi kənara çıxır, amma içimdən yeyir məni.

Dünya görmüşlər söylədi: dünya gəldi-gedərgidi,
 Ölümlüdü, olumludu, hikmət, möhnət nəhəngidi.
 Qəlbimdəki təlatümlər müdhiş həyəcan zəngidi,
 Duysan, lərzəyə düşərsən, gidi dünya, gidi dünya.

Sənin ayrı rəmzi evin oldu, qızlar mənim bir sözümlü seçib orada daş üstündə yazdırdılar:

İşıqlı günləri sona yetirdik
 Qara buludların qoynuna girdik
 Tamam itirəndə anladığ yalnız
 Nəyimiz var imiş, nəyi itirdik.

Tez-tez sənin ziyarətinə gəlirəm, sənə deyilməli çox sözümlü var, deyirəm, cavab gəlmir. Üzdə sussam da, içimdə səninlə danışıram. Doğma səsinə eşitmək istəyirəm, səs gəlmir. İndi nə edim? "Niyə məni tək qoydun?" deyər sual vermərəm. Sən heç vaxt məni tək qoymaq istəməzdin. Mən səni qoruya bilmədim... Yuxuma da gəlmirsən. Nə məsələdir? Yuxuda səni deyil, son vaxtlar xəstə yatdığı otağı gördüm, sənsiz. Otaq vardı, sən yox idin.

Evlənmək sözü evi olmaq, ev əldə etmək fikrindən qaynaqlanıb. Səninlə evləndikdən sonra sən mənim evim oldun, işim bitəndə tez evə qayıtmağa can atır, yəni, sənin yanına tələsirdim. Evə çatıb üzünü görmək, səsinə eşitmək, səninlə söhbət etmək, zarafatlaşmaq, səninlə çalib oxumaq, bərabər musiqiyə qulaq asmaq istəyirdim. Tək-tək hallarda, işin çox olanda, evə məndən gec gələndə sakitləşə bilmirdim, evdə olmadığımı zənn edirdim, axı sən idin mənim evim. İndi evim yoxdur, divarlar, döşəmə, tavan, dam, qapı, pəncərə var, amma sən yoxsan, evim yoxdur. Evimiz məhz sənin sayəndə dost və tanışların, həmkarların, yaxından və uzaqdan gələn qonaqların üzünə açıq idi, çox müxtəlif mövzularda söhbət və müzakirələrin aparıldığı mehriban və qaynar bir məkana çevrilmişdi. İndi isə...

Hər gün, hər saat sənin xəyalınla yaşayacam

Həyatımda telefonla ən çox danışdığım şəxs sən idin. Hətta bütün başqa insanlarla danışdığımından daha çox səninlə danışmışam. Səndən sonra dostlar sənsizliyə dözə bilmədiyimi, əzab çəkdiyimi görüb, fikrim dağılsın deyər məni dağı yerlərinə apardılar. İlk gün hoteldə mənə ayrılan otağa daxil oldum, yol paltarımı dəyişdim və adətüm üzrə sənə zəng etmək istədim. Telefonu götürdüm, barmağımı telefondakı adın üzərinə qoyub zəng etdim və donub qaldım. Adətən hara getsəm, hoteldə mənə ayrılan otağa daxil olan kimi həmən sənə zəng edərdim: "Əzizim, sağ-salamat gəlib çatdım, çox hayıf burda deyilsən, danışaram sənsiz..."

Mənə bağlı olduğun nişan üzüyü vardı. Onu bir müddət barmağımda gəzdirmişdim. Bir qədər sonra üzük taxmaqdan xoşum gəlmədiyi üçün sənin icazənlə onu barmağımdan çıxarıb, ailə arxivimizə qoyduq. İndi həmin üzüyü tapıb barmağıma taxdım; xəbərin olsun, səninlə yenidən, bu dəfə sənin birbaşa iştirakin olmadan nişarlandıam.

Hazırda ömrümün az qalan və xoşbəxtlikdən uzaq hissəsini yaşamaqdayam, solğun bir həyat keçirirəm. Yaşamaq ruhum öldü. Yaşamaq həvəsim, yaşamaq yanğım söndü. İnciçiyim soldu. Bağçamızda güllər yiyəsiz qaldı. Mənim sənsiz, əzablı günlərim başladı. Köks ötürməklə, axan göz yaşlarını silməklə məşğulam. Sənin yerini heç kim, heç nə doldura bilməyəcək. Sənsizliyin pəncəsi məni boğmağa davam edəcək, bunun çarəsi yoxdur. Sənsizlik heç vaxt yüngülləşməyəcək, sənsizlik içimdə yaşayacaq ömürlük bir dərddir.

Öləndən sonra başqa bir dünyada yaşayışın davam etməsi fikri əfsanədir, insana təskinlik və ümid vermək üçün düşünülmüşdür. Ölüməndən sonrakı həyata inansam, sənsiz keçməli olan həyatıma həmən son qoyar, sənin arxanca gələrdim ki, yenə bərabər olaq, o biri dünyada bir yerdə yaşayaq.

Səninlə Böyük Sevgi yaşadım! Nə qədər gözəl xatirələr qoydun bu dünyada. Bundan sonrakı həyatımın əsasında xatirələr dayanacaq, ömrümün son anına qədər, hər gün, hər saat sənin xəyalımla yaşayacam.

İlk görüşümüz həyatımın ən parlaq səhifələrindən biri oldu. Son görüş ürəyimi parçaladı. Son görüş olmayaydı...

Həyatın, işıqlı və mehriban çöhrən qəlblərdə iz salmışdır

Sənin ölümün səni tanıyanları sarsıtdı. Dünyanın çox yerindən, bütün qitələrdən, elm və sənət adamlarından, təhsil işçilərindən, diplomat və siyasətçilərdən, səni sevən sadə və görkəmli insanlardan minlərlə başsağlığı gəldi.

"Naile xanım Azərbaycanda indiyə kimi tanış olduğum ən böyük, gözəl xanım əfəndi idi (Nailakhanım was the greatest lady I ever met in Azerbaijan).

"Naila Xanim Azərbaycanda keçirdiyim dövrdən ən aydın xatırladığım insanlardan biridir – müstəsna şəxs və səxavətli, nəcib ürək sahibi idi, özünü öz məktəbindəki hər kəsin və ətrafındakı hamunun həyatına dəyişməyə, mənalı etməyə həsr etmişdi" (Naila Xanim is one of the people I remember most clearly from my time in Azerbaijan, so remarkable and generous-hearted and so dedicated to making a difference for everyone at her school, and for all those around her).

"Siz ikiniz Bakının təhsil və mədəniyyət səhnəsini işıqlandıran çox gözəl bir cüt idiniz. Və tələbələrinizə bir ilham qaynağı oldunuz" (The two of you were such a wonderful couple, who lit up Baku's educational and cultural scene. And you proved such an inspiration to your students).

"Həyat nə qədər parlaqdırsa, itki o qədər ürəkdən gəlir; bu itkini daşımaq bizim hamımız üçün ağlasığmaz dərəcədə ağırdır. Nailəni tanımaq və sevmək bizim üçün ən qiymətli hədiyyə olmuşdur. Həyatımız Nailəsiz heç vaxt elə dolğun və elə maraqlı olmayacaq, amma onunla bağlı xatirələr davam edəcək; onlar o qədər gözəl və qiymətlidir ki!" (The more forceful the life the more heartfelt the loss, and this is such an incredibly difficult loss for us all to bear. To have known and loved Naile has been a most precious gift. Our lives will now never be as full, nor as interesting, without Naile, but the memories of her will endure and they are so wonderful and so precious!)

"İndicə Nailə xanımın dünyamızı tərk etdiyini eşitdim, bu məni qəm-kədəre qərq etdi. Onu özünü ailəsinə həsr etmiş və Azərbaycan təhsilində islahat aparmağa yönəlmiş şəxs kimi xatırlayıram. O, həyat eşqi və məlahətlə dolu idi" (I have just heard that Naila Khanoum has left out world. This has left me with sorrow and grief. I remember her as a very dedicated person to her family and committed to the cause of reforming education in Azerbaijan. She was full of vitality and charisma).

"Azərbaycan çox qiymətli bir insanını itirdi. Nailə xanım fəvqəladə gözəl şəxs idi. Mən onun insaniliyini, yaşamaq gücünü, təhsil üçün özünü fəda etməsini, onun həyat eşqini xatırlayıram". (Azerbaijan has lost something very precious. Naila Khanoum was an amazing person. I remember her humanness, her vitality, her many sacrifices for education, and her love of life).

İnsan öləndən sonra onun izi qalır və bu iz yaşamaqda davam edir. Bu iz nə qədər böyükdürsə, təsirlidirsə, mənalıdırsa, gözəldirsə, o qədər uzunömürlü olur. Sənin həyatın, əməllərin, işıqlı və mehriban çöhrən yaddaşlara hopmuş, qəlblərdə iz salmışdır. Gülüşlərin, təbəssümün şəkillərdə, video-görüntülərdə qaldı və əlbəttə, səni tanıyanların qəlbində yuva saldı. Sənin parlaq həyatın xoş xatirələrdə, yazdığın mahnılarda, qurulmasına böyük əmək sərf etdiyən Xəzər Universitetinin tarixində, çox sevdiyən, sevə-sevə yaratdığın Dünya Məktəbinin tarixində həkk olunacaq, adınla bağlı fond və təqaüdlərdə, muzey və mədəniyyət mərkəzlərində, musiqi, kitab, albom, büst və heykəllərdə öz əksini tapacaq.

(Son)